

9. A posztmodern költemények szövegösszefüggés ellen ható sajátosságai

KAZAMÉR ÉVA

„s mert nem bonthattam magam senkinek
hát fölkapartam a grammatikát
feszes kötést a higgadt mondaton”
Parti Nagy Lajos

1. Bevezetés

Egy adott szövegcsoporthoz eredményes szövegtani jellemzését sokban segíti a szövegösszefüggést létrehozó sajátosságok megfigyelése. Ezért dolgozatomban a magyar posztmodern költői alkotások – mint nem prototipikus nyelvi művek – esetében a nyelvi sík összefüggőségét biztosító szövegösszefüggés-síkok, vagyis a konnexitás és a kohézió teljesülésének a vizsgálatára teszek kísérletet azzal a céllal, hogy igazoljam: a posztmodern művek szövegjellemzői sokszor a nyelvi sík jólformáltsága ellen hatnak.

Szövegelemzéseimben Petőfi S. János szemiotikai szövegtani feltevéseire és fogalomhasználatára támaszkodom, mivel elmélete kínálja a posztmodern költészetben megvalósuló jelértelmezés legtagabb modelljét amiatt, hogy a „szöveg komplex jel” állítás egy olyan jelmodellhez köthető, amelyben a jelölő és jelölt komponens megkettőződik. Petőfi S. a szöveg összefüggésének síkjait kibővíti: a szöveg nyelvi szövete összefüggőségének hordozói, azaz a szöveg nyelvspecifikus jólformáltságát biztosító konnexitás és a kohézió mellett megkülönbözteti a szövegben feltehetően kifejezésre jutó tényállás-konfigurációt (tényállás-együttest), vagyis a konstringencia fogalmát. Konnexitáson a szöveg szintaktikai megformáltságát érti, kohézió pedig a nyelvi-szemantikait (vö.: 2009: 25, 31). Kutatásának alap gondolatát az a feltevés adja, amely szerint a nyelvi szöveg koherenciáját csakis a konstringencia biztosíthatja a szövegösszefüggőség (egyúttal a szövegség) egyedüli feltételeként, tudniillik „egy verbális képződmény koherenciája (szövegsége) nem nyelvi szövetének összefüggőségétől – konnexitásától és/vagy kohéziójától – függ, hanem attól, hogy a nyelvi szöveg által feltehetően utalt tényállásokat szerves egységű tényállás-konfigurációnak (tényállás-együttesnek), más kifejezéssel élve konstringens képződménynek tudjuk-e elfogadni” (2009: 69). Ez az elképzelés produktívnak bizonyulhat a posztmodern költői szövegek értelmezése kapcsán is, mivel meggyőződésem, hogy a nyelvi sík töredezettsége ellenére a szöveghez egységes

tényállás-együttest képes rendelni a befogadó. Ugyanakkor fontos megjegyezni: ennek a megállapításnak a teljesüléséhez az szükséges, hogy a Petőfi S.-féle konstringencia fogalmat kiterjesszük a posztmodern szövegekre jellemző areferens jelentésképzésre. Ezzel együtt jár az, hogy a tényállás fogalmába szükségszerűen értendő bele a referens és az areferens jelentés is.

A posztmodern költői szövegek vizsgálatának kedveznek továbbá azok a szövegtani kutatási irányok is, amelyek a szemiotikai textológia keretein belül, de nem a jólformált, hanem a nem prototipikus – vagyis a posztmodern költői szövegekhez hasonló – textusok vizsgálatának új lehetőségei (vö. Petőfi S. 1997, 2009, Dobi 2012a, 2012b, 2013, Nagy 2012).

2. A posztmodern költői szövegek mint nem prototipikus szövegek

A posztmodern szépirodalom egyik legjellemzőbb attribútuma a nyelv és a szövegalkotás iránti nagyfokú érdeklődés, amely leginkább nyelvi játékok, szójátékok, egyes metanyelvi jelenségek előtérbe kerülése, a leírás nehézségeire való reflektálás és az alkotásfolyamat reprodukálására tett kísérletek révén mutatkozik meg (vö. Fabó 1980: 195–196). Az irodalomban jelentkező nyelvi fordulat kapcsán új, sajátos formanyelvezet jellemzi a művek egy csoportját: „a lírai költemény feladhatja és – főként újabb időkben – fel is adja a végigvitt formális koherencia igényét”¹ (Kiss 2012: 20). Ezekkel a típusú lírai alkotásokkal kapcsolatban azt tapasztaljuk, hogy jelentős részük nem írható le az ismert szövegértékűség-feltételekkel: szövegformálásuk nem igazodik a normatív írásbeli szövegalkotási szokásokhoz, az olykor lezáratlannak ható művek nyelvi kifejezőelemei között nincs tartalmi-logikai összefüggés és folytonosság, a textusok leginkább csupán asszociációkat keltők, ritkán jellemzi őket egységes jelentésstruktúra, a szövegösszefüggés, vagyis a szemantikai-grammatikai összetartó erő hiánya miatt pedig gyakran szövegszerűtlen konstrukcióként hatnak a befogadóra. Amiatt, hogy a posztmodern költői művek esetében nem teljesülnek az olvasónak a prototipikus szöveg nyelvi megformáltságára – a szövegszerkezet egyenes vonalú kibomlására, térbeli, időbeli vagy ok-okozati sorrendiséget követő makro- és mikroszerkezeti szöveg egységeik megszerkesztettségére és beszerkesztettségére – vonatkozó elvárásai, az alkotások megszokottól való különbözősége kétségeket kelthet benne a szövegértékűséget illetően. Mivel a posztmodern költemények látszólag nem mutatnak megszerkesztettséget, illetve – az írásjeltelenségből adódóan – hagyományos értelemben vett szövegmondatokra többnyire nem, csak *feltételezhető szöveg egységekre* tagolhatók, ezért ezek az írásművek a textualitás vonatkozásában nem tekinthetők prototipikus szöve-

¹ A *formális koherencia* pontos definiálására bár nem tér ki a szerző, az általa használt kontextusban a lírai szöveg grammatikai-nyelvtani jólformáltságaként értelmezhető a fogalom.

A posztmodern költemények szövegösszefüggés ellen ható sajátosságai

geknek. De szövegértékűségüket annál az egyszerű oknál fogva sem kérdőjelezhetjük meg, hogy a befogadó világra vonatkozó tudásától, előismereteitől, szociokulturális háttérétől, nyelvi-stilisztikai műveltségétől, pillanatnyi hangulatától, a kommunikációs helyzet tényezőitől függően ezekhez a művekhez is rendelhet valamiféle szövegértelmet. Ez annak köszönhető, hogy az irodalmi szöveg „a formális grammatikai-lexikai koherencia háttérbe vonulása esetén is lehetőséget ad az elveszettnek látszó összefüggés helyreállítására. Ez persze azért lehetséges, mert a dekódoló keresi is ezt az összefüggést” (Kiss 2012: 21). A nem prototipikus lírai költemények interpretációját vizsgálva nem tekinthetünk el attól a tényről sem, hogy a művek befogadását olyan pragmatikai tényezők is irányítják, mint például a közlési közeg megválasztása (verseskötetben jelenik meg a mű, címmel vagy cím nélkül), annak módosulása, valamint hogy az inter- és intratextuális utalások révén maga az a szövegkomplexum is hatással lehet az értelmező jelentésképzésére, amelybe beágyazódnak az egyes művek.

3. A posztmodern költemények szövegösszefüggés ellen ható sajátosságai

A magyar posztmodern irodalom három meghatározó alakjának, Kovács András Ferencnek, Kukorelly Endrének és Parti Nagy Lajosnak egy-egy verse elemzése kapcsán próbálom feltárni a posztmodern verses szövegcsoport formai és nyelviszemantikai összefüggőségének sajátosságait.

(a) Kovács András Ferenc: *Sztyepan Pehotnij emlékére*

Ahogy a kéz	Ahogy a kéz	Ahogy a kéz
A telt pohár	Marokra fog	Betelt pohár
Után nyúl	Vak ok vád	Az éjben
Mint aki rég	Szomjas a bűn	Alszik a fény
Csak maga	Kortyolja még	A félelem
Elé bámul	A vodkát	Van ébren
Amíg a menny	Pokloból is	Mindenki más
Maró sötétje	Vad üdvösség	Akárki más
Ráhull	Vakog rád	Te még nem

A Baka Istvánt megidéző *Sztyepan Pehotnij emlékére* című, szabadversre emlékeztető Kovács András Ferenc-mű a posztmodern szövegképzési technika esetét valósítja meg, az alkotás nem tűnik koherensnek. Ez több olyan, a szövegszerkesztést is érintő jellemzőből adódik, amely nem ad vezérfonalat a szöveg értelmezéséhez. A nyelvspecifikus összefüggőségi síkokat vizsgálva elmondható, hogy a nyelvi szöveget nem teljesen konnex (bár egyes szövegrészek

között – a tagolás hiánya ellenére – szintaktikai kapcsolatot teremtenek az igék azonos számú és személyű formái: pl. *nyúl, bámul, ráhull, marokra fog*), és nem is kohezív, mivel a formabontás szövegjellemzőjeként az írásjeltelenség és az elliptikus szerkesztés többféleképpen értelmezhetővé teszi a szöveget. Nem egyértelmű például, hogy a harmadik versszak *Az éjben* verssora a *kéz betelt pohár* metaforával képez-e tartalmi egységet vagy a 4. és 5. sorokkal, mert a szavak szemantikai jegyei alapján mindkét kijelentéssel elképzelhető helyhatározói kapcsolatban (*A kéz betelt pohár az éjben.*; *Az éjben alszik a fény.*). Az is kérdéses, hogy az *alszik* igehez egy (*Alszik a fény. A félelem van ébren*) vagy két alany tartozik (*Alszik a fény [és a] félelem.*), esetleg ugyanez az ige a *pohár* szó állítmánya (*Ahogy a kéz, betelt pohár, az éjben alszik. A fény [és] a félelem van ébren*). A versszakok kezdő sora, az *Ahogy a kéz* kifejezés módhatározói vagy hasonlító határozói mellékmondatként is értelmezhető, viszont a főmondat hiánya miatt az elliptikus szerkesztés fragmentálttá teszi a költeményt. A kötőszóhiány szintén nem segíti a szöveg értelmi tagolását, a beszerkesztettség kifejezőeszközeinek az elhagyása még inkább implicitté teszi a nyelvi szöveget (*szomjas a bűn [ezért, és] kortyolja még a vodkát [mert, és, ahogyan] pokloból is vak üdvösség vakog rád*). Mivel a feltételezhető szövegegységek modalitása is csak gyanítható, a szöveg írásjel-nélkülisége nagyobb szabadságot ad a jelentéstulajdonításban a befogadónak az érzelmi többletre való következtetésben: míg a kijelentő mondat a nyugodt, tényszerű közlés, akár a rezignált hangnem adekvát kifejezője, addig a felkiáltás nagyobb érzelmi nyomatékot, indulatot jelölhet: *Pokloból is vak üdvösség vakog rád [./!]*. Ugyancsak a nyelvi sík jólformáltságát és összefüggőségét bontja meg az a szövegjellemző, hogy a műben nem találunk hagyományos versmondatot, vagyis mondattagolás sem segíti az értelmileg összetartozó részek együttértelmezését. A verssorok első szavának nagybetűs írása mint formai elem bár végigvonul a versszakokon, szemantikailag nem támogatja a tagolást, az olvasóra bízva azt. Kétségtelenül a nyelvi szöveg értelmezését megnehezíti – a tartalmi-logikai kapcsolatokat jelölő kötőszavak és az interpunkció hiányán kívül – az alany-állítmányi viszonyban a szavak szemantikai jegyeinek összeférhetetlensége (*a kéz [...] csak maga elé bámul*) és bizonyos alakzatok, képek jelenléte is. Helyettesítésen alapuló alakzat: *Szomjas a bűn / Kortyolja még / A vodkát* ti. nem a bűn, hanem a bűn elkövetője iszik; pars pro toto szinekdoché: *a kéz*, vagyis a versbeli személy *pohár / Után nyúl, maga / Elé bámul*. A szövegmondatok nélküli szövegépítkezés, az írásjelelhagyás többértelműséget erősítő szerepe és az elliptikus szerkesztés ellenére a befogadó az asszociatív képességeinek köszönhetően a nyelvi sík hiányait ki tudja tölteni, a nyelvi szöveghez szövegjelentést tud rendelni, vagyis a vehikulumhoz tartozó relátumot teljesnek ítélni: a konstringenciának és a versértelem megalkotásának feltétele ebben az esetben egy olyasfajta befogadói

A posztmodern költemények szövegösszefüggés ellen ható sajátosságai

készség, amelynek segítségével az olvasó egy elképzelt világban összetartozónak tekinti az utalt tényállásokat. A Kovács András Ferenc-műnek azok a tulajdonságai teszik ezt lehetővé, hogy a kohézió síkján találunk szövegösszetartó erőt biztosító eszközöket: a versszakok elején az *Ahogy a kéz* szó szerinti ismétlés a visszatérő utalás nyelvi eszközeként a szemantikai folytonosságot segíti, mint ahogyan az egyes jelentésbeli kötések (*kéz, nyúl, marokra fog; pohár, szomjas, kortyolja, vodkát; menny, bűn, poklod, üdvösség*), illetve összefüggések is. Így például a *Szomjas a bűn / Kortyolja még / A vodkát* kifejezésben valóságra vonatkozó tapasztalataink alapján ok-okozat kapcsolat van (szomjasnak lenni – inni), vagyis a nyelvi sík töredezettsége ellenére a befogadóban kirajzolódhat egy, az ital után nyúló ember képe, miközben az időben való előrehaladást a kontextus is jelzi (*Ahogy a kéz a telt pohár után nyúl → Ahogy a kéz marokra fog → Ahogy a kéz betelt pohár*).

(b) Kukorelly Endre: *Mi újság a világban?* (2)

Költőt endre kukorellyt! szenteste azt
akarja hogy a családi boldogság
nagyon örülök hogy kap egy

szép karácsonyi áldás! kedves barátaim
nagyon hálás vagyok hogy magyarországot
a varázslat én törekszik arra

a helyre kezdve amikor fiatal!
én szeretem a verseket! miután
a könyv megjelenése elküldöm neked.

Kukorelly Endre művének nyelvi szövete szintén nem annyira koherens, mint a klasszikus líra szövegei. Ennek egyik oka a hagyományos mondatszerű tagolás mellőzése, bár kétségtelenül a különböző érzésekről, indulatokról árulkodó felkiáltójelek valamelyest – néhol strófákon is átívelő – közlésegyiségeire tagolják a művet (*Költőt endre kukorellyt!; nagyon örülök hogy kap egy / szép karácsonyi áldás!; én szeretem a verseket!*). A mondatrészeket elhagyó ellipszisek (*szenteste azt akarja hogy a családi boldogság ...; nagyon örülök hogy kap egy ...; nagyon hálás vagyok hogy magyarországot ...*) a kohézió nyelvi síkjának szemantikai kihagyásaiként a nyelvi szövet fragmentáltságát, egyúttal a nyelvi-szemantikai folytonosság hiányát okozzák. A szöveg nem folytatásos szövegmondatokból épül fel, az egyes feltételezhető szövegegységek tartalmi-logikai kapcsolásának hiánya laza szövést eredményez, a tartalmi mondanivaló nem li-

neárisan bomlik ki, a szövegszerkezet sem hierarchikus. A grammatizáltság torzítása, vagyis a szabálytalan grammatikai megoldások (*én töreksz[em]ik arra; nagyon örülök hogy kap egy szép karácsonyi áldás[t]; miután a könyv megjelen[ik]ése elküldöm neked*) és az igei személyragok gyors váltakozása pedig (*akarja; örülök; kap; vagyok; törekszik; szeretem*) a szövegösszefüggés nyelvi síkjai közül a konnexió teljesülését gátolja. Habár az ünnep (*szenteste; családi boldogság; karácsonyi áldás; hálás; varázslat*) és az irodalom (*költőt endre kukorellyt; verseket; könyv megjelenése*) tudáskeretébe tartozó szavak, kifejezések között kohéziórelációk fedhetők fel, önmagában csak a kohézió ebben a költeményben sem biztosíthatja a nyelvi szövet összefüggőségét. Viszont ha a befogadó a szöveg által utalt tényállás-konfigurációt a kommunikációs helyzetből adódóan (egy életképet megjeleníteni kívánó irodalmi műről van szó) egy elképzelt szövegvilág tényállasegyüttesének felelteti meg, akkor megjelenhet előtte valóságvonatkozásként egy karácsonyi találkozó, ahol az ünnepi zsvajból állandó témaváltással hiányos megjegyzések, felkiáltások szűrődnek ki, amelyek egymás mellé rendeléséből épül fel a mű. De akár a magyart idegen nyelvként beszélő nyelvhasználat adekvát kifejezőjeként is értékelhető az alkotás fragmentált – grammatikai és szemantikai kötések tekintetében is – hiányos nyelvezete. Mindkét esetben, ha az olvasó konstringensnek ítéli a költeményt, akkor a nyelvi sík megformáltságának töredezettségét, esetlegességét eredményező szintaktikai és kohéziós devianciákat olyan funkciós szöveg- és stílusalakító szövegsajátosságoknak fogadja el, amelyek célja az adott valóságvonatkozásnak megfelelő, az első esetben például az ünnepi nyüzsgésből ki-kihallatszó, fragmentált közlések hiteles megjelenítése.

(c) Parti Nagy Lajos (cím nélküli mű)

álomba szomorím magam*
 ma váltam ittam fűtőtest hideg
 kristályesők az április baromhavamak
 lógó gombok az álmon valeriána
 ha alszom nem dohányzok nem iszok
 máma elváltam jogilag nehéz a szívem
 elég szenvedtem és amit meg
 az üresség csak némaság hiány

Az értelmi tagolást végző és a mondatfaját jelző interpunkció nélküli szövegépítkezésnek köszönhetően akár egymásnak ellentmondó jelentések is feltárhatók az egészen nyitottan ható Parti Nagy-szövegből (Valeriána, ha alszom. Nem dohányzok! Nem iszok! Mára elváltam. ↔ Ha alszom nem dohányzok,

nem. Iszok, [mert] máma elváltam.). Mivel az egyes feltételezhető szövegegységek nem mutatnak megszerkesztettséget, ezért a mondatszerű tagolás mellőzése a nyelvi szövetet többértelművé teszi, emellett a kötőszóhiány is csak növeli az implicitást: például a *fűtőtest hideg* szintagma értelmezhető alany-állítmányi szószerkezetként (Ma váltam, [mert, azután, ezért] ittam, [és a] fűtőtest hideg.), de elképzelhető az esők minőségjelzőjeként is (fűtőtest hideg kristályesők); a *lógó gombok* szószerkezet metaforikus viszonyban feltételezhetően a képi sík eleme, olyan azonosító, amely a havazást azonosíthatja (Kristályesők az április[i] baromhavadak, lógó gombok.) a hópelyhek formája (*gombok*) és hullásuk iránya (*lógó*) alapján, de a kontextus a nyugtató- és altatószerrel való azonosítást is megengedi (Lógó gombok az álmon, valeriána.). Ugyancsak a szövegösszefüggés ellen hat az *álomba szomorím magam* verssor hapax legomenon szava, amely szóösszerántással keletkezhetett (szomorú×rím, szomorúan×rí+m), jelentéstömörítő neologizmus, a sűrítés eszköze, jelentése úgy adható meg, hogy 'szomorúan álomba sírom magam' vagy 'szomorúan álomba rímeltetem magam', utalva ezzel egyúttal a versírás aktusára. Amiatt, hogy a posztmodern költemények kétségkívül figyelemfelkeltő hapax legomenon szavaihoz nehezen lehet denotatív jelentést társítani, az adott kontextusban a szavak viszonyrendszerében értelmet tulajdonítani, ezért a kohézió síkján lévő törésekként gátolják a szövegkohézió megteremtődését is. A tagolás és az írásjelezés elhagyása ellenére a szövegösszefüggés-síkokon megfigyelhető bizonyos szemantikai-szintaktikai kötések lehetővé teszik az értelemképzést: az igealakok egyes szám első személyű ragozásai és a birtokos személyjel szintaktikai kapcsolatot teremtenek (*szomorím, váltam, ittam, alszom, dohányzok, iszok, elváltam, szívem, szenvedtem*), míg a tartalmi-logikai kapcsolatok (*ha alszom, nem dohányzok; elváltam, [ezért] nehéz a szívem; elváltam, [mert] szenvedtem*), az egyes szavak szemantikai jegyeik alapján való összekapcsolhatósága (*szenvedtem, üresség, némaság, hiány*) és a visszatérő utalás nyelvi eszközeiként a variált ismétlések (*ma váltam; máma elváltam*) a kohézió síkján mozdítják elő a szöveg összefüggőségét, aminek eredményeképpen egy elvált férfi monológja bontakozik ki előttünk, a posztmodern szövegképzési technikának megfelelően kevésbé koherens formában. Ennek a szövegalkotási módnak talán a legjellemzőbb sajátossága az elliptikus szerkesztés, ez különösen az utolsó két sorban mutatkozik meg: az addig a lírai én válás utáni kedélyállapotát montázs technikával, style coupé-szerűen megjelenített asszociatív írásmóddal – amely látszólag logika nélkül egymás mellé rendelt szövegegységek felsorolásában nyilvánult meg (*álomba szomorím magam; fűtőtest hideg; kristályesők az április baromhavadak; lógó gombok; nehéz a szívem*) – nagyobb fokú szerkesztetlenséget mutatva. Ugyanakkor ez a szövegrész a szövegösszefüggés megvalósulása nélkül is betölti a szerepét: a tárgyi mondatrészt vagy talán további gondolatokat elhagyó ellipsis

(és amit meg...), a torzított, agrammatikus forma (*elég[et] szenvedtem*) és az utolsó sor aszindetonos főnévhalmozás szöveg- és stílusalakító jellemzői a válása miatt szomorú lírai én gondolatainak, érzéseinek megfogalmazhatatlanságából adódó rendezetlen, el-elakadó szövegformálásának adekvát kifejezői. A Parti Nagy-mű mint verbális kommunikátum szövegjellemzői tehát a nyelvi sík jólformáltsága ellen hatnak, az alkotás szövegösszefüggését nem biztosítja egyértelműen sem a kohézió, sem pedig a konnexitás, mivel egyik szövegösszefüggés-sík sem teljesül maradéktalanul, de mert az olvasó a nyelvi szövehez egy az előzőekben említett valóságvonatkozást rendel a szöveg feltételezhetően kifejezett relátumaként, amely a szövegjelleg sérülése ellenére számára teljes, konstringensnek tarthatja a művet.

4. Konklúzió

A posztmodern költemények különböznek a hagyományos szövegformátumú alkotásoktól abban, hogy a szövegformálás tradicionális kereteit a lehető legszabadabban kezelik, amely a nyelvi sík összefüggését biztosító szövegösszefüggés-síkok: a konnexitás és a kohézió sérülésében, a szövegszerkezet fellazulásában mutatkozik meg. Többféle szövegsajátosság együttes jelenlétekor beszélhetünk úgynevezett *posztmodern szövegképzési technikáról*, amely a művek szerkezetének, szövegalkotásának töredezettségéből adódóan nem ad vezérfonalat a művek értelmezéséhez. A költeményekben az *interpunkció elhagyása*, illetve a *mondatszerű tagolás hiánya* mint szövegösszefüggés ellen ható sajátosságok nem segítik a nyelvi szöveg tagolását: mivel nincs mondattagolás, vagyis *szövegmondatok nélküli szövegépítkezés* jellemzi a műveket, ezért az egyes szövegegységek összetartozása csak feltételezhető, mint ahogyan ezeknek a *feltételezett szövegegységeknek a mondatfajtája is csak gyanítható*. A modernség utáni nyelvhasználatra jellemző kötetlenség gyakran *mondatrészeket, vagy akár egész gondolatokat elhagyó, illetve félbehagyó szövegalkotásban, azaz elliptikus szerkesztésben* nyilvánul meg. A prototipikus szöveg folytonosságával szemben a nagyon gyakori ellipszisek a *szemantikai folytonosság hiányát* eredményezik, *többértelművé és fragmentálttá* téve így a szövegeket. A különböző típusú *szabálytalan grammatikai megoldások, a grammatizáltság torzítása* szintén a nyelvi sík jólformáltsága ellen hatnak, mert a nyelvi szöveg szintaktikai összefüggését megbontják, míg a *hapax legomenon szóalakok* a kohézió síkján okoznak szemantikai hiányt, töréseket.

A posztmodern szövegképzési technika jellegzetes ismertetőjegyei közé tartozó szöveg- és stílusalakító jellemzők gátolják a szintaktikai-szerkezeti és a szemantikai összefüggés: a konnexitás és a kohézió teljesülését a művekben, vagyis mint nyelvi-stiláris szövegjellemzők a nyelvi sík jólformáltsága és összefüggősége ellen

hatnak. Emiatt a magyar posztmodern lírát olvasót az eddigieknél talán fokozottabban jellemzi a befogadói elbizonytalanodás, ami abból adódhat, hogy valamennyi, a szövegszerkesztést érintő posztmodern sajátosságnak többértelműséget erősítő szerepet tulajdoníthatunk. Mivel a posztmodern nyelvhasználatnak jellemzően nem célja az irodalmi mű jelentéstartalmának pontos kifejtése, ezért a textusok jelentésrepresentációjának, egyúttal a szövegösszefüggés megalkotásának a feltétele a befogadó azon képességében rejlik, hogy képes-e a szöveg konnexitásának és/vagy kohéziójának sérülése, nyelvi-jelentéstani kötéseinek hiánya ellenére a nyelvi szövet által utalt tényállásokból számára megfelelő relátumot értelmezni, azaz konstringensnek találja-e az olvasott írásművet. A posztmodern költeményeket olvasó személy befogadói magatartása tehát átfőmálódik: a művek interpretálása fokozottabb aktivitást és kreativitást követel a részéről, ilyen módon egy újfajta – a fragmentált, tagolatlan nyelvi szövet által keltett, az olvasó többirányú asszociációin nyugvó – jelentésképzés valósul meg.

Irodalomjegyzék

- DOBI E. 2012a. A szemiotikai textológiai jelértelmezés szerepe a szöveg jelentésrepresentációjában. In: Dobi E.–Hoffmann I. –Nyirkos I. –Tóth V. (szerk.) *Magyar Nyelvjárások*, 50. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 107–116.
- DOBI E. 2012b. A bekezdésnyi szöveg textualitásáról. In: Dobi E. (szerk.) *A szövegösszefüggés elméleti és gyakorlati megközelítési módjai (=Officina Textologica, 17.)*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 98–115.
- DOBI E. 2013. A nem tipikus szövegek jelentésrepresentációjának egy kérdéséről. In: Dobi E.–Hoffmann I.–Tóth V. (szerk.) *Magyar Nyelvjárások*, 51. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 169–177.
- FABÓ K. 1980. „Nyelvi fordulat” az irodalomban. *Magyar Nyelv*, 76. 195–206.
- KISS S. 2012. A szövegösszefüggés sajátosságai lírai szövegekben. In: Dobi E. (szerk.) *A szövegösszefüggés elméleti és gyakorlati megközelítési módjai (=Officina Textologica, 17.)*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 17–24.
- NAGY A. 2012. Szövegszerűtlenség a szövegszerűségben. Szövegösszefüggés-hordozók nem prototipikus párbeszédű szövegben. In: Dobi E. (szerk.) *A szövegösszefüggés elméleti és gyakorlati megközelítési módjai (=Officina Textologica, 17.)*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 42–56.
- PETŐFI S. J. 1997. *Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram. (=Officina Textologica, 1.)*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- PETŐFI S. J. 2009. *Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram II. (=Officina Textologica, 15.)*. Debrecen: Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék.

Specific features of postmodern poems defying textual coherence

The linguistic turn observable in literature has produced a new, specific linguistic form in postmodern lyrical works. Poems – as non prototypical linguistic creations – handle with considerable freedom the traditional framework of text formation, which manifests itself in certain inadequacies of levels of textual relations, such as connexity and cohesion, on the one hand, and in the loosening of text structure, on the other. With the analysis of poems by three important figures of Hungarian postmodern poetry (one poem by each), I aim to show that textual and stylistic features of postmodern works defy the well-formed character and the coherence of their linguistic manifestation. In my textual analyses I use the assumptions and the conceptual apparatus of János S. Petőfi's semiotic textology, since I consider it as the most adequate model for the interpretation of the sign as it functions in postmodern poetry.